

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าตามแผนพัฒนาประเทศนั้น จะต้องกระทำพร้อม ๆ กันไปทุกด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง การพัฒนาดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จเพียงใดขึ้นอยู่กับคุณภาพของคนในชาติเป็นสำคัญ และการพัฒนานั้นต้องเริ่มกระทำตั้งแต่วัยเด็กและเยาวชน (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5, 2522)

เป็นที่ตระหนักโดยทั่วไปว่า เด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรที่มีค่าของชาติ เพราะเป็นผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมและเจตนารมณ์ของสังคม ตลอดจนแนวคิดวิธีปฏิบัติต่าง ๆ จากผู้ใหญ่ หรือเป็นผู้รับช่วงความรับผิดชอบจากผู้ใหญ่ในการประกอบอาชีพหน้าที่การงาน แม้กระทั่งการพัฒนาสังคมและการบริหารประเทศด้วย ดังนั้นคุณภาพของเด็กและเยาวชนในปัจจุบันจึงเป็นเรื่องซึ่งบ่งถึงความเจริญหรือความเสื่อมของสังคมและประเทศชาติในอนาคตได้

การที่เด็กจะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้ โดยไม่ต้องกังวลใจนั้น ต้องอาศัยครอบครัวคอยช่วยตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ ให้แก่เด็ก (รุจิ แพรอด, 2532) โดยเด็กจะต้องได้รับความสัมพันธ์อันดีและได้รับการเอาใจใส่จากบิดามารดาหรือผู้ปกครองเป็นอย่างดี ซึ่งการเอาใจใส่และความสัมพันธ์นี้ไม่ใช่ว่าจะเริ่มต้นเมื่อเขาเหล่านั้นเข้าสู่ทำงาน หรือเมื่อเข้าสู่การศึกษาในระบบโรงเรียน แต่ควรเริ่มเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์ในครรภ์ของมารดา เพราะนักจิตวิทยา เช่น ซิกมันด์ ฟรอยด์ อีริกสัน หรือแอคเลอร์ต่างก็ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาทางบุคลิกภาพนั้นจะพัฒนามากในระยะ 5 ปีแรกของชีวิต และเมื่อบุคลิกภาพได้พัฒนาขึ้นมาแล้ว มักจักเปลี่ยนแปลงได้ค่อนข้างยาก ดังนั้นบุคลิกภาพของบุตรจะมีลักษณะเช่นไร ส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ พ่อแม่ควรเลี้ยงดูเด็กด้วยความรัก ความอบอุ่น ไม่ควรมีความขัดแย้งกันในวิธีการอบรมเลี้ยงดู แต่ควรร่วมมือแล้วปรึกษาหารือกัน

(อ้างไว้ใน กนิษฐา วิเศษสาร, 2533)

จากสภาพดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของระบบครอบครัวว่า เป็นสถาบันพื้นฐานที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการขัดเกลาเด็ก เพื่อให้สมาชิกของสังคมมีแบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมคาดหวังไว้ ดังบุญถิ่น อัตถากร (2517) ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบของครอบครัวไว้ คือ เป็นที่ยอมรับว่า ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีบทบาทและหน้าที่สำคัญหลายด้านในสังคม และเป็นสถาบันแรกที่ทำให้การทะนุถนอม เลี้ยงดู และอบรมสั่งสอนแก่สมาชิกใหม่ เพื่อเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม

นอกจากสถาบันครอบครัว จะมีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ การขัดเกลา การทะนุถนอม เลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนแก่เด็กแล้ว สถาบันครอบครัวยังมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (2535-2538) ได้กล่าวว่า ความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัวได้ก่อให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาโสเภณี ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาสุขภาพอนามัยที่มีการเจ็บป่วย เป็นต้น

ในปัจจุบันสภาพสังคมและเศรษฐกิจก็เปลี่ยนแปลงไปจึงมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร ระหว่างบิดากับมารดา และระหว่างเครือญาติด้วยกัน ทำให้สมาชิกในครอบครัวขาดความใกล้ชิดเช่นแต่ก่อน และบางครั้งก็นำไปสู่การหย่าร้าง หรือการไม่เข้าใจกันระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก และผลสุดท้ายก็ทำให้เด็กมีปัญหาในที่สุด

ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (2534) ก็ได้มีการวางแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 7 เพื่อเป็นการรองรับนโยบาย โดยได้ระบุให้มีการสนับสนุนให้สถาบันครอบครัวมีส่วนร่วมช่วยในการป้องกันแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน โดยเน้นการเตรียมความพร้อมของครอบครัว

ในการปฏิบัติเพื่อสนองตอบนโยบาย การทำให้สถาบันครอบครัวมีประสิทธิภาพ ผู้ที่เป็นบิดามารดาของเด็กและเยาวชนในอนาคตควรมีความรู้ ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของครอบครัวต่อการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้มีประสิทธิภาพเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ และเพื่อป้องกันไม่ให้เด็กและเยาวชนกลายไปเป็นปัญหาที่จะต้องติดตามและแก้ไขภายหลัง ดังนั้นการให้การศึกษหรือการให้ความรู้ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพนั้น จึงเป็นการป้องกัน

(Preventive) ได้วิธีหนึ่ง

ในการให้ความรู้ เรื่อง ชีวิตครอบครัว มีหลายหน่วยงานได้ดำเนินงานเพื่อความสนองตามแผนพัฒนาฯ เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน (ก.ศ.น.) ซึ่งจัดลงในหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โดยใช้วิธีการสอนแบบธรรมชาติ จุดประสงค์ที่สำคัญของหลักสูตรนี้ ก็เพื่อมุ่งให้คนได้เรียนรู้หนังสือ สามารถอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ควบคู่กับการรู้จักคิด ตัดสินใจ และแก้ปัญหา ฯลฯ ซึ่งการให้ผู้เรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ประเด็นปัญหาต่าง ๆ นี้ จากงานวิจัยและเอกสารได้มีนักวิชาการเสนอแนวทางการสอนเพื่อให้เกิดคุณลักษณะดังกล่าว เช่น E.R. Hilgard (1962) ได้ให้ความหมายของการคิดวิจารณ์ (Critical Thinking) ว่าเป็นการคิดหาเหตุผล ตัดสินใจ ตามข้อเท็จจริง โดยนำสภาพการณ์หรือข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบการคิด Bryce B. Hudgins (อ้างไว้ใน อุ่นตา นพคุณ, 2534) ได้อธิบายการคิดแบบวิพากษ์วิจารณ์ (Critical Thinking) ว่าเป็นเจตคติทั่ว ๆ ไปในการแสวงหาสิ่งที่จะเชื่อถือได้ในที่สุด เจตคติเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ บุคคลนั้นเป็นผู้มีความสามารถทางสติปัญญา โดยเฉพาะมีความสามารถที่จะวิเคราะห์และประเมินข้อโต้แย้งต่าง ๆ ได้ และ เปาโล แพร์ (2517) นักการศึกษาชาวบราซิล ได้อธิบายถึงการคิดวิพากษ์วิจารณ์ว่า เป็นเรื่องของความร่วมมือกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ในอันที่จะแสวงหาสิ่งจรรยา ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองในรูปของการสนทนาระหว่างผู้เรียนกันเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้ให้ความรู้ โดยการตั้งปัญหาให้เขาขบคิดเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในที่สุด

วิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ตามแนวความคิดของ เปาโล แพร์ เป็นวิธีการสอนโดยมีการเสนอสถานการณ์ (รหัส) โดยใช้รูปภาพให้เห็นถึงสถานการณ์ที่เป็นปัญหาและที่ขัดแย้งกัน มีการคิดวิเคราะห์อย่างอิสระ โดยวิธี "เสวนา" (Dialogue) ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนโดยไม่มีการชี้นำ เพื่อให้เห็นมูลเหตุของปัญหาอันถูกต้อง นั่นคือผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้และรู้จักการวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งสามารถมองเห็นเหตุและผลของพฤติกรรมได้อย่างชัดเจนและถูกต้องมากขึ้น (สุนทร สุนันท์ชัย ในโอวาทสุกษณารักษ์, 2530)

จากแนวคิดและวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ตามแนวคิดของเปาโล แพร์ ที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะนำวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึกมาใช้ในการให้ความรู้เรื่อง ชีวิตครอบครัว ที่มีคุณภาพเพราะตระหนักว่า การเรียนการสอนที่ได้ผลและมีประสิทธิภาพ คือ การเรียนที่เปิด

โอกาสให้ผู้เรียนได้คิดอย่างมีเสรีภาพ ได้วิพากษ์วิจารณ์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในปัญหา หรือในสิ่งที่อยู่ใกล้เคียงตัวผู้เรียน ผู้เรียนสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงเจตคติหรือเกิดมโนธรรมสำนึกด้วยตนเอง แต่ปัญหาเรื่องสภาพครอบครัวที่แตกแยก หรือทำให้เกิดปัญหาต่อสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะต่อเด็กและเยาวชนจะพบว่ามมีปัญหาในชุมชนแออัดเป็นจำนวนมาก (สุนัตรา สุภาพ, 2520)

สภาพครอบครัวในบริเวณชุมชนแออัดตลอดเคยนั้น เป็นสภาพของครอบครัวที่มีการแตกแยกและมีปัญหา นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งที่เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น ปัญหาสุขภาพจิต ไร้เกษิ ความด้อยโอกาสทางการศึกษา เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้จากงานวิจัยหลายฉบับสรุปว่ามีสาเหตุมาจากสถาบันครอบครัวเกือบทั้งสิ้น นอกจากนั้นเยาวชนกลุ่มนี้ยังเป็นกลุ่มด้อยโอกาส ซึ่งเหมาะสมกับรูปแบบการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ตามแนวความคิดของเปาโล แพร์ ที่ได้นำวิธีการสอนนี้ไปใช้กับผู้ด้อยโอกาสในสังคม ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มเยาวชนในชุมชนแออัดที่มีวัยเข้าสู่ชีวิตครอบครัว เพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง นอกจากนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึกให้กว้างขวางในแง่ที่เป็นกลุ่มประชากรที่แตกต่างไปจากที่เคยทำการวิจัยไว้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติ และการวิพากษ์วิจารณ์ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ของเยาวชนชุมชนแออัด หลังจากผ่านการสอนด้วยวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ตามแนวความคิดของเปาโล แพร์
2. เพื่อเปรียบเทียบผลคะแนนทำสอบทเรียนและเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ระหว่างกลุ่มเยาวชนในชุมชนแออัด ซึ่งสอนด้วยวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ตามแนวความคิดของเปาโล แพร์ กับนักศึกษาผู้ใหญ่ตามหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งสอนด้วยวิธีการธรรมดา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งจะใช้วิธีการสอนแบบมนตรมสำนึก ตามแนวความคิดของ เปาโต แพร่ เพื่อให้ความรู้แก่เยาวชนในชุมชนแออัด เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ซึ่งมีทั้งหมด 3 ชั้นตอน คือ ชั้นเข้ารหัส ชั้นถอดรหัส และชั้นวิพากษ์วิจารณ์
2. การให้ความรู้แก่เยาวชนในชุมชนแออัด เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 หัวข้อ คือ
 1. การเลือกคู่ครองมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีความรู้ในเรื่อง การเลือกคู่ครองที่ดี
 2. การวางแผนการดำเนินชีวิต ในเรื่อง ที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจหรือการหารายได้และการใช้จ่ายของครอบครัว, การมีบุตร, การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน
 3. การดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัวที่มีคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีความรู้ในเรื่อง
 - ลักษณะของครอบครัวที่ดี ของ พักซา สาฮู
 - หน้าที่ของสมาชิกภายในครอบครัว ของ สุนิตรา สุภาพ
 4. ความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว
 - ลักษณะของครอบครัวที่แตกแยก กองวิชาการ กรมประชาสัมพันธ์
 - ปัญหาซึ่งมาจากความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว
3. ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เยาวชนทั้งเพศหญิง และเพศชายที่อาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนแออัดคลองเตย และเป็นสมาชิกในโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนของมูลนิธิดวงประทีป จำนวน 22 คน และนักศึกษาผู้ใหญ่จากหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จโรงเรียนไทยนิคม ทั้งเพศชายและเพศหญิง จำนวน 22 คน
4. การวิจัยครั้งนี้ จะถือแนวความคิดของเปาโต แพร่ ว่าการเกิดมนตรมสำนึก หมายถึง มนตรมสำนึกระดับที่ 4 ซึ่งเป็นขั้นที่ผู้เรียนมีการคิดอย่างใคร่ครวญ และวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาต่าง ๆ

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยถือว่า กลุ่มเยาวชนที่มีอายุ 15-25 ปี ทั้งเพศชายและหญิง จำนวน 30 คน ที่อาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนแออัดคลองเตย เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ดีในการให้ความรู้ใน เรื่องชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพได้
2. ในการทำวิจัยครั้งนี้ จะถือว่าความรู้ เจตคติและการวิพากษ์วิจารณ์ที่ดีของเยาวชน เป็นสิ่งที่แสดงถึง เยาวชนเริ่มมีจิตสำนึกที่ดีในชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ
3. ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยถือว่า นักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จจวนแต่ละรุ่น มีคุณลักษณะในการเรียนรู้คล้ายคลึงกัน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

วิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก หมายถึง วิธีการที่นำมาใช้ในการเตรียมเยาวชนในชุมชนแออัดเข้าสู่ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ซึ่งมีทั้งหมด 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเข้ารหัส ขั้นถอดรหัส และขั้นการวิพากษ์วิจารณ์

บทเรียนแบบมโนธรรมสำนึก หมายถึง บทเรียนที่ประกอบด้วย เนื้อหา วัตถุประสงค์ ภาพสื่อ ความคิดรวบยอด กิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งมีเนื้อหา ดังนี้ คือ การเลือกคู่ครอง การวางแผนการดำเนินชีวิต การดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัวที่มีคุณภาพ ความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว

เยาวชน หมายถึง เยาวชนทั้งเพศหญิงและเพศชายที่อาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนแออัดคลองเตย และเป็นสมาชิกในโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนของมูลนิธิดวงประทีป สถานภาพโสด ซึ่งอยู่ในช่วงอายุ 15-25 ปี

ภาพสื่อ หมายถึง ภาพวาด ข่าวสาร หนังสือพิมพ์หรือตัวเลขทางสถิติ เทป วีดีโอ และบทบาทสมมติที่น่าเสนอ สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตครอบครัว โดยนำเสนอ 2 ภาพ เป็นภาพด้านบวกและด้านลบ

ความคิดรวบยอด หมายถึง ความรู้ที่ผู้เรียนและผู้สอนสื่อเข้าใจตรงกัน

การวิพากษ์วิจารณ์ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงความคิดเห็นออกมาด้วยคำพูด อารมณ์ ความรู้สึก เจตคติ หรือการพูดที่แสดงออกถึงความเชื่อมั่น และการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งสามารถบันทึกได้ในระหว่างการสอน และคำสนทนาระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในระหว่างการสอน

การให้ความรู้แก่เขาวชน ในเรื่องชีวิตที่มีคุณภาพ หมายถึง การให้ความรู้ด้วยวิธีการแบบมโนธรรมสำนึกตามแนวความคิดของเปาโล แพร์ แก่เขาวชนในเรื่องการเลือกคู่ครอง การวางแผนการดำเนินชีวิต การดำรงชีวิตในครอบครัวที่มีคุณภาพ ความไม่มั่นคงของครอบครัว

ผลสัมฤทธิ์ หมายถึง ค่าคะแนนจากการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติของ เขาวชน ซึ่งได้จากการประเมินโดยวิธีแบบประเมินการเรียนรู้อื่น (แบบประเมินคะแนนท้ายบทเรียน) และเจตคติก่อนและหลังการเรียน ผลสัมฤทธิ์ที่สูง หมายถึง มีคะแนนมาก

เจตคติ หมายถึง ความเชื่อหรือความคิดเห็นของ เขาวชนที่มีต่อ เรื่อง การเลือก คู่ครอง การวางแผนการดำเนินชีวิต การดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัวที่มีคุณภาพ ความไม่มั่นคง ของสถาบันครอบครัว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทางการศึกษา

1. เป็นการสร้างวิถีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ตามแนวความคิดของเปาโล แพร์ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ เพื่อใช้ในการให้ความรู้แก่เขาวชน ซึ่งหน่วยงานรัฐบาล หรือเอกชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้
2. เป็นการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษามาปรับใช้เพื่อเป็นการพัฒนาการเรียนการสอนนอกระบบโรงเรียน
3. เป็นแนวทางสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้พิจารณาถึงความเหมาะสมในการเลือกใช้วิธีการสอนระหว่างการสอนโดยมโนธรรมสำนึกกับวิธีแบบธรรมดา สำหรับโครงการทางการศึกษาอื่น ๆ อีกด้วย

4. เป็นการส่งเสริม เผยแพร่แนวคิดและกระบวนการเรียนการสอนแบบ
มโนธรรมสำนึก สำหรับการจัดการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียนให้
กว้างขวางขึ้น

ทางสังคมและประเทศชาติ

1. เป็นการช่วยชดเชย หรือสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนเข้าใจถึงบทบาทของ
ความสำคัญของครอบครัว พ่อแม่ที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ
2. เป็นการช่วยป้องกันปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่จะตามมา เช่น ปัญหาเด็กเร่ร่อน
โสเภณีเด็ก ยาเสพติด ฯลฯ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย